

УДК 373.3.091.3:005.591.6(045)

DOI: 10.31499/2307-4906.2.2022.262920

ОСВІТНІ ІННОВАЦІЇ, ЇХ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ЕТАПИ РЕАЛІЗАЦІЇ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Олена Муращенко, кандидат педагогічних наук, Запорізький класичний ліцей
Запорізької міської ради Запорізької області.

ORCID: 0000-0002-5887-1752

E-mail: murashchenko.olena.2017@gmail.com

У статті розкрито й схарактеризовано сутність та зміст інновацій в освіті, здійснено розмежування понять «новація», «нововведення» та «інновація», які мають змістові відмінності щодо одержаного результату під час їх практичного впровадження. Наведено пріоритетні освітні інновації в початковій освіті, інноваційні методи, технології та організаційні форми навчання молодших школярів. На основі здійсненого аналізу виконано класифікацію освітніх інновацій за ступенем новизни, яку проілюстровано схематично, та визначено особливості їх впровадження в освітній простір початкової школи.

Ключові слова: освітні інновації; ретроінновація; модифікована інновація; комбінаторна інновація; авторська інновація; початкова школа; молодші школярі; учитель початкових класів.

EDUCATIONAL INNOVATIONS, THEIR CHARACTERISTICS AND STAGES OF IMPLEMENTATION IN PRIMARY SCHOOL

Olena Murashchenko, Candidate of Pedagogic Sciences (Ph.D.), Zaporizhia Classical
Lyceum of the Zaporizhia City Council of the Zaporizhia Region.

ORCID: 0000-0002-5887-1752

E-mail: murashchenko.olena.2017@gmail.com

The article reveals and characterizes the essence and content of innovations in education, distinguishes between the concepts of “novelty”, “newness” and “innovation”, which have semantic differences in the result obtained in the process of their practical implementation. Priority educational innovations in primary school, innovative methods, technologies, and organizational forms of education of junior schoolchildren are given. Based on the analysis, the classification of educational innovations according to the degree of novelty was performed: retro-innovation, modified, combinatorial and author’s innovations were identified, which are illustrated schematically. It is emphasized that only the last two types of it provide for the formation of new essential features both for the subjects of the innovation process and for its results, but the absolute innovation is only the author’s innovation.

The author pays special attention to determining the features of the development of the innovation process in the educational space of primary school, reveals five stages of its implementation, namely: identifying innovations and deciding on the need for its implementation; substantiation and elaboration of innovations, forecasting of the process of their realization and consequences; creation of experimental groups for the introduction of innovations; development of the author’s model of introduction of innovation in the educational process of junior schoolchildren and pedagogical conditions that ensure its effectiveness; implementation.

Keywords: educational innovations; retro-innovation; modified innovation; combinatorial innovation; author’s innovation; primary school; junior schoolchildren; primary school teacher.

Сучасний соціально-економічний стан в Україні вимагає конструктивних модифікацій у галузях суспільного життя, зокрема в освіті. Першочергові вимоги до освітніх інституцій, які сформульовано в чинних законах та детерміновано в національній освітній доктрині, спонукають на розвиток інноваційних процесів. Освітні інновації корелюють із тотальними державними проблемами, суспільними інтересами, інтеграцією знань і форм соціального життя. Таким чином, важливою властивістю сьогоденної педагогіки стає інноваційність – здатність до розвитку та відкритість новаціям.

Враховуючи збільшення ролі інноваційної діяльності в освітньому просторі початкової школи, яка характеризується системним експериментуванням, апробацією та реалізацією нововведень в освітній процес молодших школярів, варто розкрити сутність та зміст освітніх інновацій у початковій освіті, здійснити їх класифікацію та визначити етапи впровадження в освітній процес початкової школи.

Проблемі розвитку інноваційних процесів в освіті присвячено праці О. Арламова, М. Бургіна, В. Журавльова, В. Загвязинського, М. Кларіна, Н. Лапіна, В. Онушкіна, Н. Юсуфбекової, А. Ніколса, А. Хуторського, які теоретично обґрунтували й проаналізували різноманітні аспекти інноваційних процесів в освітній системі, схарактеризували практичні рекомендації щодо опанування, застосування та забезпечення ефективного режиму функціонування інноваційних технологій. У вітчизняній педагогічній науці цю наукову галузь вивчали вчені В. Андрущенко, Л. Ващенко, Л. Даниленко, І. Дичківська, М. Кларін, В. Кремень, В. Курило, В. Паламарчук, О. Савченко, Г. Щедрова та інші. Науковці визначили головні поняття та розкрили класифікацію освітніх інновацій; проаналізували напрями збільшення ролі інноваційної практики в освіті як процесу впровадження сучасних елементів у традиційну систему.

Освітні інновації є основоположним чинником ефективності освітнього процесу початкової школи та покращення якості знань молодших школярів, що й зумовило вибір теми дослідження.

Метою статті є уточнення змісту поняття «інновація» в освіті, здійснення класифікації освітніх інновацій та визначення умов їх реалізації в початковій школі.

Одним зі шляхів підвищення ефективності освітньої системи є практичне запровадження інновацій, які передбачають поетапне вдосконалення та модернізацію змісту освіти, реалізованого в Державному стандарті початкової школи, освітніх програмах, навчальних планах, підручниках і посібниках з навчальних предметів; методів, підходів, засобів, технологій, що, безумовно, впливає на якість педагогічного процесу та освітньої діяльності молодших школярів.

Нормативними документами, які визначають структуру та зміст загальної середньої освіти в Україні, окреслено головні напрями процесу оновлення змісту початкової освіти, постійне підвищення якості освіти, урізноманітнення організаційних форм освітньої діяльності; особистісна орієнтація освіти; формування національних і загальнолюдських цінностей; запровадження інформаційних технологій та освітніх інновацій.

Логіка нашого дослідження дозволяє уточнити сутність і зміст дефініції «інновація» в освіті.

В «Енциклопедії освіти» за головною редакцією В. Кременя [4, с. 339]

зазначено, що інновації мають відповідати викликам трансформацій та глобалізацій, екологічним проблемам та полікультурним світовим тенденціям. Характерним для сьогодення є узгодження пріоритету інноваційного розвитку освіти на підґрунті модернізації всіх складових її системи.

Науковець О. Савченко [12] визначає інновацію як процес створення, поширення та застосування нововведень для розв'язання педагогічних проблем, що розв'язувались в інший спосіб.

За ствердженням О. Попова [11], інновацією є цілеспрямований і керований процес, який передбачає генерування змін в освітній практиці шляхом створення, поширення та опанування нововведень.

Учений Л. Ващенко [1] розглядає інновацію як цілісний, спрямований процес створення, розповсюдження та впровадження новації.

На думку Л. Даниленка [2], інновація в освіті проявляється як процес удосконалення освітньої теорії та практики. Це не лише кінцевий результат упровадження новизни в освітній процес з метою якісної зміни суб'єкта та об'єкта керування, а й досягнення економічного, соціального, науково-технічного, екологічного та іншого ефекту.

Своєю чергою В. Курило [7, с. 14–19] розкриває інновації як значущі й системні новоутворення, які формуються на основі ініціатив і нововведень, що стають перспективними для еволюції освіти й ефективно впливають на її розвиток.

Інновацію як результат творчого пошуку, що розкриває принципово нове в науці й практиці, як продукт народження, формування й впровадження нових ідей, розглядає В. Паламарчук [9, с. 5–9]. Учений зазначає, що якщо педагог відкриває безкомпромісно нове, то він є новатором, якщо перетворює наукову ідею у практику – інноватором.

За своїм значенням поняття «інновація» належить як до створення й розповсюдження новацій, так і до змін у способах дій та мислення, які з цим пов'язані, підкреслює М. Кларін [5].

Науковець В. Онушкін [8] характеризує інновацію як процес певних змін, що ведуть до модифікації окремих цілей освіти або засобів і способів їх досягнення.

Цікавою для нашого дослідження є думка А. Хуторського [13] про те, що інновації – це нововведення, які розглядаються як цілеспрямовані зміни, що вносять в освіту нові елементи та сприяють її переходу в інший стан.

У просторі освіти інновація, на думку І. Дичківської [3], розглядається як впровадження нового в цілі, зміст, методи та організаційні форми навчання, реалізацію взаємної діяльності педагога та учнів. Під педагогічною інновацією вона розуміє нововведення в педагогічну практику, зміни в змісті та технології освітньої діяльності, які передбачають її ефективність. Інноваційний процес науковець визначає як комплексну діяльність зі створення, освоєння, застосування та поширення нововведень.

У науковій літературі розрізняють поняття «нововведення» та «інновація». Нововведення – це засіб розповсюдження новації (нового методу, методики, технології, програми), а інновація – це процес упровадження засобу; цілеспрямована зміна, яка вносить в освітнє середовище нові елементи та спонукає до переходу системи в новий стан (рис. 1).

Рис. 1. Розмежування понять «новація», «нововведення» та «інновація»

На нашу думку, ці категорії мають змістові відмінності щодо результату, який планується досягти, створюючи нововведення або інновацію – від приналежності декільком етапам інноваційного процесу й можливого не впровадження до присутності у повному циклі практичного впровадження, відповідно.

Результат контент-аналізу наукових джерел, у яких представлені трактування поняття «інновація» в освіті нами виокремлено основні її значення:

- організаційна форма інноваційної діяльності; комплекс нових професійних способів дій учителя, спрямованих на розв’язання завдань освітнього процесу;
- творчий продукт інноваційного процесу;
- цілісний процес створення, поширення та застосування нового практичного засобу.

На нашу думку, освітні інновації в початковій освіті – це вперше створені, модернізовані або застосовані освітні системи, що значно покращують результати освітньої діяльності молодших школярів.

Пріоритетними освітніми інноваціями в початковій освіті є:

- урізноманітнення типів та структури загальноосвітніх навчальних закладів;
- утвердження особистісно орієнтованого навчання;
- реалізація компетентнісного підходу до змісту освіти;
- упровадження в освітній процес інтегрованого навчання;
- прийоми рефлексивної діяльності;
- упровадження проблемного навчання;
- система дистанційного навчання;
- електронна система управління діяльністю закладу освіти.

В освітньому процесі використовують інноваційні педагогічні методики,

основою яких є інтерактивність та максимальна наближеність до реального життя:

- активізація пізнавальної діяльності молодших школярів;
- імітаційні технології (ігрові форми організації);
- інтерактивні технології;
- технології колективно-групового навчання;
- технології ситуативного моделювання;
- проєктна технологія;
- інформаційні технології;
- технології диференційованого різнорівневого навчання тощо.

З низкою інноваційних форм організації освітнього процесу, технології навчання нерозривно пов'язані зі створенням у закладі освіти інноваційного інструментарію творчої діяльності молодших школярів і вчителів, матеріально-технічного забезпечення.

Поряд з програмним і змістовним забезпеченням на перше місце виступає використання інформаційних засобів та їхня дидактична ознака, що передбачає наочно-образний виклад інформації, створення медіатеки електронних засобів навчання для ілюстрації інформаційного матеріалу.

Інноваційний процес у навчанні може припускати нововведення в методах, формах, прийомах, засобах, у змісті освіти або його цілях, умовах тощо.

Важливо зазначити, що науковцями ведуться розробки різноманітних класифікацій інновацій. Розглянемо класифікацію освітніх інновацій за ступенем новизни, яка дозволяє виокремити такі види інновацій, як (рис. 2):

- ретроінновація, що передбачає перенесення в сучасну практику відомого в минулому феномена в модифікованому вигляді, який у силу певних історичних обставин перестав застосовуватися;
- модифікована інновація, яка дозволяє застосування відомого підходу з частковою його модифікацією;
- комбінаторна інновація, що характеризує результат об'єднання декількох відомих блоків та створення якісно нового продукту;
- авторська інновація, яка передбачає створення дійсно нового творчого продукту.

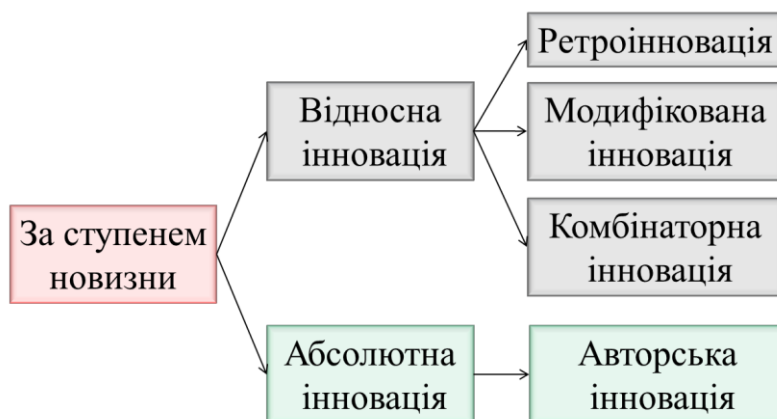

Рис. 2. Класифікація освітніх інновацій за ступенем новизни

Аналіз характеристик видів інновацій за ступенем упровадженої новизни освітньою інновацією можна назвати лише два останні її види, що передбачають утворення нових сутнісних ознак і для суб'єктів інноваційного процесу, і для його результатів, але абсолютною інновацією виступає тільки авторська інновація.

Інновації розвиваються поетапно. Науковець І. Підласий [10, с. 3] розглядає цей процес як реалізацію генерування ідеї, її практичної розробки та впровадження нововведення. Виходячи з цього, інноваційний процес характеризує доведення наукової думки до стадії її практичного застосування та реалізації пов'язаних з цим змін у педагогічному середовищі.

Науковці І. Гребенюк, Н. Голубцов, В. Кожин, К. Чехов, С. Чехова, О. Фьодоров характеризують такі етапи розвитку інновацій, як визначення потреби в змінах; збір та аналіз інформації; розробка нововведення; ухвалення рішення про його застосування; упровадження з попереднім пробним використанням; інституалізація або довготривале практичне застосування. Повноцінність цього процесу полягає в створенні нового освітнього нововведення, якому передують глобальне перетворення наукового відкриття чи ідеї шляхом здійснення комплексу організаційних дій та використання певних засобів.

На нашу думку, інновації в освітній простір початкової школи впроваджується в п'ять етапів, зокрема:

1. Виявлення нововведення та ухвалення рішення про потребу його впровадження.

2. Обґрунтування й опрацювання інновацій, прогнозування процесу їх реалізації та наслідків. Особливостями організації цього етапу вбачаємо у професійності вчителів початкових класів щодо педагогічних роздумів та здатності уявити педагогічну реальність, що передбачає сформованість знань психолого-педагогічної теорії, уміння систематизувати власні переконання в єдину концепцію, обґрунтування актуальності та потреби у впровадженні інновації в освітнє середовище початкової школи, виявлення чинників, що сприяють такому застосуванню.

3. Створення експериментальних груп з упровадження нововведення.

4. Розроблення авторської моделі впровадження інновації в освітній процес молодших школярів та педагогічних умов, що забезпечують його ефективність: виявлення мети та завдань, що детерміновані соціальним замовленням; розкриття компонентної структури, методологічної основи, принципів і педагогічних умов, що забезпечують успішне застосування; презентація форм і методів реалізації цього процесу у визначеній етапній послідовності; визначення критеріїв, рівнів і кінцевого результату здійснення інноваційного процесу.

5. Упровадження. Реалізація етапів роботи та дослідної програми: проведення констатувального, формувального та контрольного етапів педагогічного експерименту; визначення кінцевого рівня впровадження інновації.

Отже, впровадження освітніх інновацій та реалізація інноваційної діяльності в початковій школі є безкомпромісною суттєвою відповіддю на виклики сучасності, що детерміновані переходом суспільства до інноваційного типу розвитку й обумовлюють гнучкість початкової освітньої системи, її відкритість до новацій, реалізацію конкурентоспроможних освітніх проєктів. Імплементация інновацій в початковій освіті є запорукою модернізації української освіти та покращення результатів освітньої

діяльності молодших школярів.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо в дослідженні особливостей організації інноваційної педагогічної діяльності вчителів початкових класів та шляхів її практичного впровадження в освітній процес закладу освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ващенко Л. М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону: монографія. Київ: Тираж, 2005. 380 с.
2. Даниленко Л. І. Модернізація змісту, форм та методів діяльності директора загальноосвітньої школи: монографія. Київ: Логос, 2002. 140 с.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
4. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2009. 1040 с.
5. Кларин М. В. Педагогическая технология в учебном процессе. Москва, 1989. 225 с.
6. Козаков В. А. Психологія діяльності та навчальний менеджмент. Київ: КНЕУ, 1999. 224 с.
7. Курило В. С. Інноваційні процеси освітніх системах. *Вісник Луганського державного педагогічного університету*. 2000. № 7. С. 14–19.
8. Онушкин В. Г., Огарев Е. И. Образование взрослых: междисциплинарный словарь терминологии. СПб.: РАО ИОВ, 1995. 232 с.
9. Паламарчук В. Ф. Інноваційні процеси в педагогіці. *Педагогічні інновації у сучасній школі*. 1994. № 7. С. 5–9.
10. Підласий І. П. Формування професійного потенціалу як мета підготовки вчителя. *Рідна школа*. 1998. №1. С. 3–8.
11. Попова О. В. Становлення і розвиток інноваційних педагогічних ідей в Україні в ХХ столітті. Харків: ОВС, 2001. 256 с.
12. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи. Київ: Освіта, 1997. 400 с.
13. Хуторской А. В. Педагогическая инноватика: методология, теория, практика. Москва: УНЦ ДО, 2005. 222 с.

REFERENCES

1. Vashchenko, L. M. (2005). *Upravlinnia innovatsiinyh protsesamy v zahalnoi serednii osviti rehionu*. Kyiv: Tyrazh [in Ukrainian].
2. Danylenko, L. I. (2002). *Modernizatsiia zmistu, form ta metodiv diyalnosti dyrektora zahalnoosvitnoi shkoly*. Kyiv: Lohos [in Ukrainian].
3. Dychkivska, I. M. (2004). *Innovatsiini pedahohichni tekhnolohiyi*. Kyiv: Akademvydav [in Ukrainian].
4. *Entsyklopediya osvity*. V. H. Kremen. (2009). Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
5. Klarin, M. V. (1989). *Pedagogicheskaya tekhnologiya v uchebnom protsesse*. Moskva [in Russian].
6. Kozakov, V. A. (1999). *Psykholohiia diyalnosti ta navchalnyi menedzhment*. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
7. Kurylo, V. S. (2000). *Innovatsiini protsesy osvitnikh systemakh*. *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu – Bulletin of Luhansk State Pedagogical University*, 7, 14–19 [in Ukrainian].
8. Onushkin, V. G., Ogarev, Ye. I. (1995). *Obrazovaniye vzroslykh: mezhdistiplinarnyy slovar' terminologii*. Saint-Petersburgh: RAO IOV [in Russian].
9. Palamarchuk, V. F. (1994). *Innovatsiini protsesy v pedahohitsi*. *Pedahohichni innovatsii u suchasni shkoli – Pedagogical innovations in the modern school*, 7, 5–9 [in Ukrainian].
10. Pidlasyy, I. P. (1998). *Formuvannia profesiinoho potentsialu yak meta pidhotovky vchytelia*. *Ridna shkola – Native school*, 1, 3–8 [in Ukrainian].
11. Popova, O. V. (2001). *Stanovlennia i rozvytok innovatsiinykh pedahohichnykh idei v Ukraini v XX stolitti*. Kharkiv: OVS [in Ukrainian].
12. Savchenko, O. YA. (1997). *Dydaktyka pochatkovoi shkoly*. Kyiv: Osvita [in Ukrainian].
13. Khutorskoy, A. V. (2005). *Pedagogicheskaya innovatika: metodologiya, teoriya, praktika*. Moskva: UNTS DO [in Russian].